

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Általános kérdések

97/116

MELÛHIN, I.S.: Problemy razvitiâ informacionnoj politiki = Nauçn.-Teh.Inf. 1.ser. 1996. 8.no. 27-29.p.

A tájékoztatási politika kialakításának problémái

Tájékoztatási politika

A szerző látva az információs eszközök és módszerek forradalmi fejlődését és alakulását, illetve e terület külföldi szabályozási gyakorlatát (a verseny ösztönzését, a monopóliumok elleni harcot, az információkhoz való szabad hozzáférés és a szólásszabadság védelmét, a kisebbség- és ifjúságvédelmet, az egyes nemzetek kulturális örökségének, nyelvének óvását, az információs biztonság garantálására irányuló törekvéseket, az intellektuális tulajdon biztosítását, a kalózkodás meggátolását, az intellektuális bűnözés megfékezését, a számítógépes hálózatok ellenőrzés alá vonását, az állami intézmények számítógéphasználati kódexeinek elkészítését stb.), leszögezi, hogy Oroszország e tekintetben sajnálatos késésben van, és mindössze egy-két évre vezethetők vissza azok az erőfeszítések, hogy az ország számára kivívják az őt megillető méltó helyet a nemzetközi információs viszonyok rendszerében. Ha e tekintetben ismét mulasztásokra-késedelmekre kerülne sor, akkor az ország információs gyarmattá válna és elvesztené kulturális autonómiáját.

Az orosz üzletemberek – természetesen – nem bánnák, ha az állam tiltólag lépne fel az információs piacon tapasztalható konkurenciát illetően. Csakhogy az államnak éppen ellenkezőképpen kell cselekednie: korlátoznia kell a monopolista tevékenységeket, ösztönöznie a versenyt, gátat szabnia az információs piaci kartellek létrejöttének. Az ezzel kapcsolatos törvényi szabályozásnak, nehogy nyomában az egészséges tőkemozgások is lebénuljanak, felettebb akkurátusnak és kiegyensúlyozottnak kell lennie. Ui. ma, amikor megszűnt a jelentős információs ipari projektek költségvetési finanszírozása, egyelőre még gyenge lábon áll e terület kötvényeinek szabad és nyílt forgalmazása. Ez a két körülmény gátolja mindmáig az ország információs iparának gyorsabb fejlődését, magyarázza az e célból eszközölt beruházások elégtelenségét.

Az információs iparral kapcsolatos elégtelenségek az információkhoz való szabad hozzáférés biztosítására is negatív hatással vannak. E vonatkozásban is egy csomó jogi, gazdasági és technológiai problémával kell megküzdeni.

Az információs politika alapját képező törvényhozásnak az országban számos adóssága van. Egyebek között hiányzik az információhoz való jogot, az egyéni adatok védelmét, a televíziózás szabályait összefoglaló törvény. És továbbmenve: korrekcióra szorul a szerzői jogi, a tömegkommunikációs törvény. Ezt a sort hosszasan lehetne folytatni. Ehelyütt azonban csak annak szabályozási szükséglete említessék meg, hogy milyen helyet és szerepet vállal Oroszország a globális információs infrastruktúrával kapcsolatos nemzetközi projektekben.

Felettebb aktuális az információkereskedelem normatív dokumentumainak elkészítése. Ehhez tárca- és ágazatközi együttműködésre van szükség. Az országban elegendő olyan információs szakembert lehet találni, aki közre tudna működni egyfajta információs „fehér könyv” összeállításában. Egy ilyen dokumentumban az állam kinyilatkoztatná információs politikai prioritásait, illetve megfogalmazná, hogy a közeljövőben mik az orosz információs infrastruktúra feladatai. Itt az a kérdés, hogy a területtel foglalkozó főhatóságoknak lesz-e kedvük (és mikor) egy ilyen feladat vállalására.

(Futala Tibor)

97/117

SZCZYPIORSKI, Andrzej: Informace a společnost = i. 38.roč. 1996. 5.no. 130-131.p.

Információ és társadalom

Információ

1996. szeptember 12-én és 13-án zajlott le Prágában az Európai Unió és a kelet-közép-európai országok második fóruma az információs társadalomról. Itt Martin Bangemann, az Európai Unió e témakörben legfőbb illetékese igen csábosan vázolta fel az emberiség információ központú jövőjét. Vele szemben fejti ki – hol ironikusan, hol meg szinte kétségbeesve – nézeteit az alább referált lengyel író.

Szcypiorski leszögezi, hogy minden pozitív vélemény ellenére az információ, akármennyi is van belőle, önmagában nem tesz boldoggá senkit, ellenkezőleg: az emberiség máris a hasznavehetetlen információk nyűgét viseli magán. A tömegközlelési eszközök járnak az élen abban, hogy Európa is átvegye azt az amerikai szokást, hogy az emberiség valamennyi egyedének állandóan örülnie kell, függetlenül attól, hogy az amerikai és más e mintára készült produkciókban rengeteg a könny és a vér, a baleset, tűzvész és egyéb szerencsétlenség. Mindez nem szolgál másra, mint a gondolat elnyomására. Ugyanígy e médiumokban csak annak van igazán hírértéke, csak az az információ, ami bűn, katasztrófa, eltévelyedés.

Az emberiségnek ehhez nincs semmi köze, nincs alakulására semmiféle hatása. Így hát lejárában lévő századunk bízást nevezhető a semmit sem érő információk századának, mivel hiányzanak belőle a zsidó-keresztény lételmélettel adekvát információk, azok, amelyek nekünk és hozzánk szólnak, a létezés tragikus voltáról beszélnek.

A nyugatiak esetenként a kelet-közép-európaiak szemére hányják, hogy miért elégedetlenkednek azután is, hogy megszabadulhattak a bürokratikus tervgazdaságtól és a kommunista párt egyeduralmától. Az említett elégedetlenség oka valószínűleg az, hogy miközben azért elismerik az itt élők a piacgazdaság és a demokrácia előnyeit, egyszersmind kritikusak is az átté-

rés anomáliáival szemben: nehogy ismét pórul járjanak. A nyugatiak, bár világlátottak, jóval informáltabbak, negatív társadalmi és politikai tapasztalataik nem lévén, rövidlátóbbak a kelet-közép-európaiaknál.

A szerző eszmeifuttatásainak egy újságíró vélekedése ad keretet, miszerint napjainkban a gyerekek több információval rendelkeznek, mint Kant és Goethe együttesen. Ez igaz, csakhogy a buták ilyen körülmények között is buták maradtak, az emberiség pedig a skizofrénia felé sodródik. Mondanivalója oda konkludál, hogy mivel „Kant okos volt, ezért volt elég számára Königsberg életének teljes nyolcvan esztendejét át. Ezzel senkit sem kívánok készíteni arra, hogy otthon üljön. Hiszen azt tartja a közmondás: az utazás műveltebbé teszi az embert. Goethe esetében ez minden bizonnyal érvényes volt. Ám hogy ez mindenkire érvényes-e, arról lehetne vitatkozni”.

(Futala Tibor)

Nemzeti könyvtárügy

97/118

HELMCRONE, Harald von: UBIS and the future of libraries in Denmark = Scand.Public Libr.Q. 29.vol. 1996. 4.no. 4-6.p.

Az UBIS (az Információs Társadalom Könyvtári Bizottsága) és a könyvtárak jövője Dániában

Állami irányítás; Könyvtárügy; Prognózis; Tájékoztatási politika

A dán kormány 1994-ben tette közzé a „The Information Society Year 2000” című jelentését. Erre reagálva a társadalom egyes területei maguk is kidolgozzák elképzeléseiket; a könyvtárügy az UBIS betűszóra hallgató bizottságot hozta létre, hogy meghatározza a könyvtárak fő céljait és feladatait, tekintettel az irodalom elektronikus terjesztésére, a kutatás, az oktatás, az ipar, a kereskedelem és az egyes állampolgárok

információs szükségleteire. A bizottság az alábbi kérdésekre koncentrálna figyelmét.

1. Újra kell fogalmazni a könyvtár koncepcióját. A hagyományos könyvtár, mint a könyvek gyűjtőhelye elveszti jelentőségét és fontosságát, s a könyvtár nyilvános információs központtá válik.

2. A könyvtár helyét a helyi társadalomban a nyilvános elektronikus hálózatokkal összefüggésben kell meghatározni, megakadályozandó, hogy a közösség információban gazdagokra és szegényekre essék szét.

3. A szerzői jog könyvtári vonatkozásai, különös tekintettel az elektronikus publikációkra.

4. A könyvtári ellátás rendszerének újragondolása a modern információs technológia alkalmazása kapcsán.

5. Az ingyenes és térítéses szolgáltatások problémájának megvizsgálása.

6. Egy új köteleispéldány-törvény előkészítése, különös tekintettel az elektronikus publikációkra.

A bizottság öt munkacsoportot állított fel az alábbi területek részletes megvizsgálására.

1. A médiumok fejlődése az elkövetkező 10-15 évben.

2. A jövő könyvtári modelljeinek leírása 10-15 éves perspektívában (az igényelt szolgáltatások, a személyzet felkészültsége stb.).

3. A szerzői jog szabályozásának hatása a könyvtárakra.

4. Az 1927-ben kiadott köteleispéldány-törvény modernizálása.

5. A könyvtári szolgálat gazdasági kérdéseinek elemzése; térítéses szolgáltatások.

A cikk három fontos kérdéssel részletesebben is foglalkozik.

Köteleispéldány-szolgáltatás. A jelen szabályozás szerint minden nyomtatott műből kell köteleispéldányt szolgáltatni. A könyvtárak azt a változtatást szerették volna elérni, hogy minden nyilvánosan hozzáférhető dokumentumra vonatkozzék ez az előírás, függetlenül attól, hogy vannak-e terjesztési példányai. Ezzel szemben a bizottság megmaradt a régi kategória mellett, tehát az elektronikus hordozón lévő dokumentumok esetében is csak a kiadott, azaz példányonként terjesztett művekre vonatkozik a kötelezettség. (Az adatbázisokban publikált műveket a két köteleispéldány-jogú könyvtár letöltheti magá-

nak.) Egyébként a köteleispéldány-törvénynek a nemzeti kulturális örökség megőrzése a célja, s nem az egyetemi könyvtárak ingyenes példányokkal való ellátása.

Szerzői jog. Más, vonatkozó jogszabályokkal való konfliktusok miatt egyelőre nem jutottak előre ebben a kérdésben.

Térítések és a könyvtári rendszer. A könyvtári törvény alapelve, hogy a közművelődési könyvtárak ingyenesen használhatók; térítés kérhető azonban speciális szolgáltatásokért és az audiovizuális dokumentumok kölcsönzéséért. Ez utóbbit azonban összhangba kell hozni a szerzői jog rendelkezéseivel. – Az Internet használatát a kulturális miniszter és az Országos Könyvtári Hivatal ingyenes szolgáltatásnak tekinti, az egyik önkormányzat azonban vitatja ezt az álláspontot. Lehet, hogy bíróság elé is viszi az ügyet. – A könyvtárak körében nagy felzúdulást váltott ki, hogy az Országos Műszaki Könyvtár térítést kért a hagyományosan ingyenes könyvtárközi kölcsönzésért. – Ezek a példák érzékeltetik, milyen problémákkal szembesül a bizottság a térítéses szolgáltatások és a könyvtári rendszer kapcsán. A térítések ügyében három különböző modell kidolgozására kérte fel a Koppenhágai Egyetem Közgazdasági Intézetét, a könyvtári rendszert illetően egyelőre csak a fő kérdést vetette fel: hogyan viszonyuljanak egymáshoz a helyileg fenntartott közművelődési könyvtárak és az államilag finanszírozott egyetemi és tudományos könyvtárak, amelyek az előbbieknél háttérstruktúráját képezik. Az 1993-as egyetemi törvény ugyanis teljes mértékben az egyetemekbe integrálta a könyvtárakat; persze nem szándékolta mentesíteni őket országos feladataik alól. Ez működik is addig, ameddig az anyaintézménynek nem támadnak anyagi gondjai. A kérdés most az, hogy a jövőben esetleg csak a Művelődési Minisztérium alá tartozó egyetemek könyvtárai töltsék be ezt a háttérszerepet. Ez a megoldás mindenesetre szakítást jelentene a hagyományokkal, sértené a dán könyvtárosok szakmai ethoszát és megtörné az országosan együttműködő könyvtári rendszer eszméjét. A kérdés nem pusztán könyvtárpolitikai ügy, hanem – ami fontosabb – az egyetemek függetlenségének és autonómiájának az ügye. Akár hogy is dől el, az egyik fél érdeke sérülni fog.

(Papp István)

97/119

SOLIMINE, Giovanni: Studi italiani di biblioteconomia 1992-1995 = Accad.Bibl.Ital. 47.a. 1996. 2.no. 59-72.p.

Olasz könyvtárügyi tanulmányok 1992-1995. Áttekintés

Felmérés [forma]; Könyvtártudományi szakirodalom

Az olasz könyvtárügy négy legutóbbi évének szakirodalma (több, mint 1500 publikáció) tematikus megoszlása a következő: egyes könyvtárak (illetve egyes területek könyvtárai), működésük, állományuk 29,48%; katalogizálás, indexelés, információkeresés 19,59%; könyvtárpolitika, jogi szabályozás 11,57%; olvasószolgálat 10,99%; képzés, hivatás, egyesület 6,98%; általános írások, kézikönyvek, dokumentáció, szabványosítás 6,14%; vezetés, adminisztráció, marketing, statisztika 3,81%; régi könyvek, kéziratok 3,30%; ezek beszerzése, feldolgozása, kezelése 2,46%; konzerválás, restaurálás, reprodukció 2,46%; könyvtárgépesítés általában 2,13%; építészeti, berendezési, felszerelési 1,10%. Mindez az olasz könyvtárügy helyzetének ismeretében nem tekinthető meglepő eredménynek. A publikációk intézményi eredetét tekintve, többségük a Központi Katalógusok Intézete, a Központi Könyvpatológiai Intézet, a Római és a Firenzei Nemzeti Könyvtár, Lombardia és Toscana könyvtárai, valamint az Olasz Könyvtáregyesület környezetéből származik.

(Mohor Jenő)

97/120

SUMSION, John: LIS statistics = Libr.Inf.Briefings. 67/68.no. 1996. 1-22.p. Bibliogr.

A brit könyvtárstatisztikák

Statisztika

A tanulmány áttekinti a könyvtári és tájékoztatói szolgáltatásokról készített statisztikák célját, természetét és területeit, majd a fő kategó-

riák szerint felvázolja, milyen adatokat gyűjtenek, milyen országos irányzatok figyelhetők meg, és a statisztika hogyan használható fel az erőforrások és a végtermékek összefüggéseinek vizsgálatára az egyes felmérések ideje szerint. A dupla szám második része ismerteti, hogy a statisztikákat hogyan használják fel az intézményen belül, és a hagyományos statisztikát hogyan lehet mintavételi felmérésekkel és speciális vizsgálatokkal kiegészíteni.

(Autoref.)

Együttműködés

97/121

EDE, Stuart: Libraries and technology in the European Union: soldering the connections = Inf. Technol.Lib. 15.vol. 1996. 2.no. 117-122.p. Bibliogr. 4 tétel.

Könyvtárak és technológia az Európai Unióban: együttműködési programok

Együttműködés -nemzetközi; Fejlesztési terv; Információtechnológia; Nemzeti könyvtár

Az Európai Bizottság a harmadik és a negyedik tudományos kutatási és műszaki keretprogram részeként meghirdette a Telematikai Alkalmazási Programot. Az első Telematikai Alkalmazási Programban (1991-1994) több mint ötven pályázat valósult meg, illetve indult el olyan témákban, mint a távoktatás, dokumentumszolgáltatás, információkeresési protokollok (pl. Z39.50), elektronikus adatok cseréje, SGML és a teljes szövegű hozzáférés, multimédia és a nemzeti MARC formátumok közötti konverzió.

Mivel a könyvtárak a kulturális örökség hordozóiként és fő információközvetítő szerepük miatt kulcsszerepet játszanak az információs társadalomban, a telematikai programok részeként, illetve ezeken belül meghirdették az Európai Könyvtári Programot.

A harmadik keretprogramban a Könyvtári Programnak négy cselekvési iránya volt:

1. Számítógépes bibliográfiák és katalógusok;

2. Az integrált könyvtári rendszerek hálózat-tá szervezése;

3. A könyvtári szolgáltatások innovációja az új technológiák felhasználásával;

4. Új könyvtári „termékek” és szolgáltatások európai piacának létrehozása.

A negyedik keretprogram könyvtári cselekvési irányai a következők:

1. Integrált könyvtári rendszerek országos hálózatai (az első keretprogram folytatása);

2. Telematikai eszközök alkalmazása a hálózatban működő könyvtári szolgáltatásokban, különös tekintettel a könyvtárak közötti forrás-megosztás célkitűzésére. A hangsúly áthelyezése a gyűjteményekről a szolgáltatásokra. A könyvtárak, könyvtárellátók és kiadók közötti együttműködés erősítése.

3. Külső információs hálózatok könyvtáron keresztüli elérése, a könyvtárak közvetítő szerepe.

Jelen cikk elsősorban a bibliográfiai adatok nemzetközi cseréjére irányuló tevékenységre koncentrál. Ezt szolgálta például az Európai Nemzeti Könyvtárak CD-ROM Projektje, melyben hét nemzeti könyvtár vett részt. A munka eredménye volt többek között a keresést szolgáló kulcsszavak tíz nyelvű konkordanciajegyzéke egy többnyelvű kereső interfész számára, a kereső interfész lehetséges szabványának felvázolása, négy nemzeti bibliográfia adatait tartalmazó kísérleti CD-lemez, valamint az egyes adatbázisok CD-ROM és online változatának az összekapcsolását szolgáló, PC alapú konvertáló program stb.

A projektből további kezdeményezések sarjadtak: például a Royal Library által vezetett UseMARCON, melynek célja olyan PC-alapú konverter kidolgozása, mely biztosítja a különböző nemzeti MARC formátumok közötti átjárhatóságot; valamint a CoBRA (Computerized Bibliographic Record Actions) fórum négy munkacsoportjának projektjei.

Az Egyesült Királyság a közös nyelv adta lehetőséget kihasználva már régóta együttműködik az Egyesült Államokkal illetve Kanadával. Példa erre az Anglo-American Cataloguing Rules létrehozása. A három ország szakértői megkezdtek a USMARC, az UKMARC és a

CANMARC harmonizálásának megvalósíthatósági vizsgálatát, melynek alapvető kérdése volt a MARC formátum egyszerűsítése. Felmerülhet a kérdés, hogy miért nem az UNIMARC a megoldás? Először is az egyes országok már túl sok energiát öltek saját nemzeti formátumuk kialakításába, másodsor az UNIMARC túlságosan sok választási lehetőséget kínál fel, ami inkompatibilitást eredményez. A Library of Congress és a Deutsche Bibliothek ugyan konvertálta rekordjait az UNIMARC-ba, de ez a gyakorlat más-
hol nem terjedt el. Mára annyiban változott a helyzet, hogy az Európai Unió bátorítja az UNIMARC használatát, néhány projektjében is ez az elfogadott/szabványos formátum. A konvergencia a MARC formátumok családjai között érzékelhető, és ha olyan könnyen elérhető és használható szoftverek kidolgozására is sor kerül, mint amilyet például a UseMARCON projekt eredményezett, a bibliográfiai rekordok „piaca” virágozni fog.

A bibliográfiai rekordformátumok mellett a másik kulcskérdés a nevek egységesített használata. Az Anglo-American Authority File óriási lépést jelent ez irányban. De mi a helyzet Európában? Ezt a kérdést vizsgálta a CoBRA AUTHOR című megvalósíthatósági tanulmányában. Javaslatuk szerint az adatbázisok építőinek csatlolniuk kellene a szerzői nevek besorolási adatait UNIMARC formátumban egy szerveren, melyek közös keresési interfész segítségével válnának hozzáférhetővé és átvehetővé.

Hasonlóan fontos kérdés a tárgy szerinti keresés, tekintettel a különböző nyelvekre és különböző tárgyszórendszerekre. Megszületett már egy javaslat a többnyelvű teaurusz elkészítésére, mely lehetővé tenné a OPAC-okban saját nyelven történő keresést. Ez persze hatalmas feladat, de megvalósulása nagy haszonnal járna.

Az elektronikus könyvtárak megjelenése is egy sor új kérdést vet fel. Ezek közül a CoBRA tanulmányai vizsgálták többek között a bibliográfiai kontrollogi és technikai kérdéseit.

(Fazokas Eszter)

Lásd még 130, 144, 158, 161, 162, 172, 189, 191

Jogi szabályozás

97/122

SICILIA, Francesco : Il nuovo regolamento delle biblioteche pubbliche statali = Accad.Bibl.Ital. 47.a. 1996. 1.no. 5-8.p.

Új olasz jogszabály az állami közkönyvtárakról

Jogszabály -könyvtárügyi; Közművelődési könyvtár

Az 1995 júliusában megjelent, az 1967-est felváltó új szabályozás komoly és széles körű együttműködés eredményeként jött létre, azzal a céllal, hogy közelítse egymáshoz a könyvtári vagyion hasznosítását és biztonságát, hogy a technológiai lehetőségek minél teljesebb kihasználása révén javítsa a szolgáltatások színvonalát, és hogy az intézmények hatékony működése érdekében meghatározza azok belső szervezetét. Legfontosabb jellemzői és újdonságai között említhető:

- a normaszöveg karcsúsodása (65 szakasz a korábbi 127 helyett);
- a könyvtári működés kritériumai közé bekerült az informatika;
- a kölcsönzés, a másolatszolgáltatás és a bibliográfiai tájékoztatás javítása érdekében a két előbbit a helybenolvasással egyenrangú alapszolgáltatásnak tekinti, különösen hangsúlyozza a könyvtárközi kölcsönzés fontosságát, a bibliográfiai tájékoztatást az olvasószolgálat mellé rendeli és kiemeli az SBN-rendszer szerepét ennek segítésében; mindhárom szolgáltatás volumene egyaránt szerepel a könyvtár mért (mérendő) teljesítményében, illetve teljesítőképességében (s ennek következtében támogatása mértékének meghatározásában);
- figyelembe veszi a kiadványok egyetemes hozzáféréseivel kapcsolatos nemzetközi (IFLA, UNESCO, EU) elveket;
- a bevételek növelése érdekében lehetővé teszi a könyvtárak számára a publikációs tevékenységet és kiadványaik árusítását, valamint

bevezeti a térítés ellenében nyújtott szolgáltatók fogalmát;

– a közönség jobb tájékoztatása érdekében a nyitvatartást a kommunikációs eszközök révén kell ismertetni, és közzé kell tenni minden intézmény belső szabályzatát, valamint egy tájékoztatót a könyvtárról és szolgáltatásairól.

(Mohor Jenő)

97/123

STREIT, Vincenc: Knihovnický zákon – ano či ne? = Nár.Knih. 7.roč. 1996. 5.no. 161-164.p.

Res. angol nyelven

Könyvtári törvény – igen vagy nem?

Jogszabály -könyvtárügyi

A cikk szerzője áttekinti a legkorábbi próbálkozásokat és tényleges eredményeket a könyvtári törvényhozás témaköréből (Nagy-Britannia, 17.sz.; USA, 1826, 1838; Nagy-Britannia, 1850). Ezek mind a nyilvános könyvtárakra vonatkoztak.

Csehszlovákiában – a korábbi meddő kísérleteket követően – 1919-ben született meg a régió első nyilvános könyvtári törvénye, amely az újjászervezett köztársaságban is hatályos volt 1945 és 1948 között. Ezt váltotta fel az 1959. évi könyvtári törvény.

A 2. világháború után a skandináv országokban születtek nyilvános könyvtári törvények, nem is beszélve a közép-kelet-európai államokról, ahol ezek a jogszabályok nem csak a nyilvános könyvtárügyet érintették, hanem az egész könyvtári rendszert. Persze: mind Nyugaton, mind Keleten egy sor olyan állam is volt, ahol ilyen törvény nem született, s mégis „rendben fejlődött” mind a könyvtár-, mind pedig a tájékoztatásügy.

A közép-kelet-európai régióban a társadalmi rend megváltozása a korábbi (az 50-es és 60-as évekből származó) könyvtári törvényeket elavulttá tette, viszont az itt tevékenykedő szakemberek többsége mégis ragaszkodna a könyvtár-

és/vagy tájékoztatásügy törvényi alátámasztásához és rendezéséhez. Ebből kifolyólag szinte valamennyi érdekelt országban – így Csehországban is – csakhamar megindultak az erőfeszítések az új könyvtári törvények kimunkálására. A kezdeti lendületet azonban lefékezték azok a kudarcok és a mögöttük tornyosuló szakmai és pénzügyi problémák, amelyek megakadályozták a tervezetek törvénnyé érlelődését. Csak újabban akadt két sikeres végkifejlete e törekvéseknek (Oroszország, Moldova).

A szerző (előkészítését illetően igen elismerően) ezután az 1995 szeptemberében tartott budapesti „törvénykezési” konferenciát ismerteti, amelyen mind a magyar, mind a régióbeli szakemberek felvetették a törvényi szabályozást gátló tényezők összességét. Ezek részint szinte végigkísérik a könyvtári törvényhozás egész történetét (nyilvános könyvtári – könyvtárügyi hatáskör; a finanszírozás forrásai; beruházási követelmények; szakmai képzés stb.), részint újabb eredetűek (főként a tájékoztatásügyet, az információs tevékenységet érintik). Úgy tűnik, hogy a budapesti konferencia idején Ukrajnának és Szlovéniának volt leginkább „készre hozott” könyvtári törvénytervezete. (Ez utóbbi valójában könyvtár- és tájékoztatásügyi törvény lenne.)

1996 végén az Európa Tanács égisze alatt készítenek elő egy „workshop”-ot a „Legislation for the Book World” témaköréből. Ez azt mutatja, hogy az egységesülő Európa ösztönzi a könyvtári törvénykészítő erőfeszítéseket.

A cikk befejező mondatai: „Meg kell értenünk, hogy minden minőségileg előkészített funkcionális törvény ... nagy idő- és emberi munka megtakarításokkal jár. Elősegíti mindazokat a lépéseket és aktivitási formákat, amelyek olyanmire szükségesek a mai világ nemzetközi megértése szempontjából. És ezt az egyes országok jogi rendszerének egységesítése is támogatja. Nem lenne szerencsés, ha a könyvtári törvényhozás ebből a szempontból kivétel volna, legyen szó akár átfogóbban, akár szűkebben értelmezett változatáról.”

(Futala Tibor)

Lásd még 176

Könyvtárosi hivatás

97/124

HYAMS, Elspeth: Professional futures – why the prospects are so rosy = *Aslib Proc.* 48.vol. 1996. 9.no. 204-208.p.

Szadmánk jövője – miért oly rózsásak a kilátásaink?

Információtechnológia; Jövő könyvtára; Könyvtárkép; Könyvtárosi hivatás

Bár a közkönyvtárakban csökkenni fog az állások száma, új munkakörök fognak létrejönni a „hagyományos” területeken is, továbbá az információs társadalom fejlődésével eddig nem látott szerepeket fognak az információs szakemberek (könyvtárosok) betölteni. Ezek a szerepek elérhetők a jelen szakemberei számára is, ha hajlandók újat tanulni. Az egyetlen veszély a tehetetlenség.

A könyvtárosok megfelelő képzettséggel rendelkeznek ahhoz, hogy alkalmazkodni tudjanak a változásokhoz. A katalogizáló állások eltűnését például nem kell sajnálni, mivel ezzel a könyvtárosok most hasznosíthatják ismereteiket és készségeiket az információtechnológiával kapcsolatos használóképzés, a tanácsadás terén, a tervezés és a projektek menedzselése során és a mai könyvtárakat valószínűleg majd felváltó hálózati információtárak működtetésében.

A referenz-könyvtárosoknak várhatóan kevesebb dolguk lesz a könyvek és folyóiratok fizikai jellegű kezelésével, de amíg nem lesznek kényelmesen olvasható képernyők, a könyvek főként nyomtatott formában maradnak továbbra is, s a napilapok sem lesznek elektronikusak.

Sok a nyitott kérdés. Nem tudjuk, hogyan fognak a jövőben fizetni az elektronikus információért. Lesznek-e az Interneten automatikus referálási eszközeink? A könyvtárak vagy az online szolgáltatók fogják-e összeállítani az információforrásokat feldolgozó kalauzokat, útmutatókat? Akárhogyan is lesz, a feldolgozást ugyanolyan képzettségű szakembereknek kell végeztetniük, bármilyen szervezetben dolgozzanak is.

Ki fogja eldönteni, teljes-e egy adott gyűjtemény? Lehet-e olcsóbban előállítani az adott információt? Ehhez a könyvtárosok régóta meglevő válogatási készsége kell. Szükség lesz a tezauszus-készítés, adatbázis-építés készségeire és minden nem szigorúan vett technikai információkezelési képességre is.

Álláskilátások látszanak más információigényes szakmákban is, úgy mint az elektronikus publikálás, a multimédia, a számítógéppel segített oktatás. Ugyancsak sok információt használ, de nem csak hagyományos könyvtárosi munkát igényel az egészségügy, a rendőrség, az oktatás stb.

Olyan új menedzseri szakmák is kialakulóban vannak, amelyek gyakorlása során az iratkezelés, az üzleti információ és az operációkutatás keverékével szervezeteket alkotnak meg és változtatnak meg a jobb információáramlás érdekében. Manapság nincsenek új állások, amelyek ne lennének összefüggésben az információval, de ezeknek az állásoknak a fele a könyvtári szférán kívül keletkezik.

A könyvtárosok igen magasan képezettek ahhoz, hogy megfeleljenek ezeknek a kihívásoknak. A szakma információkezelési, információtechnikai, kommunikációs és üzleti készségei jók.

(Koltay Tibor)

97/125

DAVIES, Robert: The information professional in Europe: perceptions and realities = *Aslib Proc.* 48.vol. 1996. 9.no. 215-220.p.

A tájékoztatási szakember helyzete és jövője Európában : vélemények és tények

Használó; Jövő könyvtára; Könyvtárosi hivatás; Társadalmi követelmények

A Carpenter Davies Associates (CDA) nemzetközi könyvtári és információs tanácsadó cég részt vesz az Európai Bizottság XIII. Főigazgatóság irányításával folyó Telematika a Könyvtárakban alprogram több projektjében.

A MOBILE mozgókönyvtárak alkalmazásának lehetőségeit keresi távoli falusi körzetekben.

A DECIDE a könyvtári döntéshozatalt kívánja támogatni a könyvtári rendszerekbe integrált külföldi adatok segítségével.

A PHARE program keretében és a Soros Alapítvány (az Open Society Institute Regionális Könyvtári Program) támogatásával angol, holland és görög partner-intézmények vesznek részt a Kolozsvar és Pest megye megyei könyvtárainak fejlesztését célzó programban. Felhasználói felmérések, a munkatársak ismereteinek és készségeinek vizsgálata, képzése és szolgáltatások szervezése útján kívánnak egy olyan modellt kialakítani, amelyet szeretnének majd a térség további országaiban is elterjeszteni.

Tapasztalataikból leszűrhető, hogy napjaink információs szakemberének (könyvtárosának) segítenie kell a használók hozzáférését az információforrásokhoz, nem pedig harcolnia ez ellen. Kulcskérdés a könyvtárosok számára a hálózat használatával kapcsolatos készségek elsajátítása.

Paradox módon Romániában az információs infrastruktúra viszonylagos fejletlensége folytán a közkönyvtáraknak alig van e téren konkurenciájuk, tehát az információhoz való hozzáférés fontos szereplőivé válhatnak.

A kolozsvári közkönyvtár csak a lakosság 7%-át tudhatja beiratkozott olvasói között, így az önkormányzat igen keveset költ a könyvtárra. Ebben az esetben a használói felmérés csak az első lépés lehet. A könyvtárosoknak a város, az adott szervezet részének kell tekinteniük magukat. (Sok felsőoktatási könyvtárban nem tekintik oktatási erőforrásnak a könyvtárat.) El kell sajátítaniuk a változás képességét.

A volt szocialista országokban úgy tűnik, nem célszerű az általános támogatásokra számítani, hanem óhatatlan, hogy a valódi felhasználóval fizetessük meg a szolgáltatást, vagy bizonyos szolgáltatásokat külső vállalkozóknak adjunk ki. A használók így a szolgáltatás nagyobb részéért fognak közvetlenül fizetni. A könyvtárosoknak tehát nyitottaknak kell lenniük a pénzügyi és gazdasági kérdések iránt.

Fontos kérdés a használói elégedettség is. A DECIDE használói felmérésében öt nagy nemzetközi vizsgálat teljesítmény-mutatóit hasonlították össze és állapították meg, hogy a használói elégedettség mutatói kerültek az első helyre.

Nem szabad figyelmen kívül hagynunk sem az esetleges versenytársakat, sem a potenciális együttműködő partnereket. Sok könyvtáros panaszkodik arra, hogy kevés ideje van intézménye alapfunkciójának ellátására, tehát nem tud pályázatokkal, projektekkel foglalkozni. Ezzel szemben a görögországi Veria közkönyvtára kis létszámú gárdája ellenére is két európai projektben vesz részt. Általános tapasztalat, hogy az európai vagy regionális együttműködések további forrásokat tudnak a részt vevő intézményekhez vonzani.

A könyvtáros egyre kevésbé a „kultúra őre”. Emellett nem szabad leragadnunk szűk szakmai kérdések tárgyalásánál. Sokkal vonzóbb a külvilág számára is, ha a könyvtáros tevékenysége tengelyébe a használó igényeinek megértését állítja, és a primér információ hatékony interpretációját, szintézisét, csomagolását és szolgáltatását tűzi feladatául. Ez a tevékenység azt jelenti, hogy a könyvtáros egyre inkább szerző, szerkesztő és kiadó, ami sok esetben a mai kiadók funkciójához való közeledést jelenti. Ezt a megközelítést egyébként jól ismerjük a tudományos elektronikus folyóiratokkal kapcsolatos viták kapcsán.

A könyvtárosok képzésében a jövő szempontjából a legfontosabb a hálózat használatával kapcsolatos készségek elsajátíttatása, mert ezeket közvetíteniük kell a használóknak is. A változás tempója az Európai Unióban sem megfelelő, de a volt szocialista országokban még kevésbé, itt ugyanis inkább csak a hagyományos képzés a jellemző, amely csekély befolyású könyvtárosképző intézményekben zajlik.

Romániában 1988-ig hosszú ideig nem is volt könyvtárosképzés. A képzés újraindulása óta az új technológiákat ismerő és nyelvismerettel rendelkező végzősök máshol keresnek inkább állást, a könyvtárvezetők pedig más szakokon végzeteket igyekeznek alkalmazni.

(Koltay Tibor)

97/126

CORNISH, Graham: Librarians: peacemakers in the new electronic world = Libr.Manage. 17.vol. 1996. 4.no. 30-33.p.

A könyvtáros közvetítő szerepe az elektronikus világban a szellemi termékek tulajdonosai és használói között

Elektronikus publikáció; Használó; Könyvkiadás és könyvkereskedelem; Könyvtárosi hivatás; Másolatszolgáltatás; Szerzői jog

A digitális technika elterjedésének hatására a könyvtárak által nyújtható szolgáltatások szinte korlátlanra váltak. Mégis sokakban felmerül a gondolat, hogy a könyvtárak fölöslegessé válnak, mert a használók közvetlenül a kereskedelmi információszolgáltatókhoz fognak fordulni. Ez meglehetősen valószínűtlen, hiszen 1: a legnagyobb információforrások birtokosai ma is a könyvtárak, 2: a használók még mindig rászorulnak a könyvtárosok segítségére a megfelelő források keresésekor.

A könyvtár ma már elsősorban nem dokumentumszolgáltató, hanem információközvetítő és -értelmező szerepet tölt be: felderíti a felhasználó számára a legrelevánsabb információforrásokat, kiszűri az információkból a „zajokat”, információs csomagokat állít össze különböző típusú dokumentumokból, és fogyasztásra kész állapotban adja át őket a használónak.

Emellett a könyv- (illetve információ-) előállító iparágban is jelentős szerepe van. Széles körben ismertté teszi a szereket azáltal, hogy munkáikat hozzáférhetővé teszi a nagyközönség számára. Olyan szűk publicitású dokumentumokat is gyűjt, melyek a kiadók számára nem elég ígéretesek profit szempontjából, tehát közvetítésükben nem érdekeltek. Olyan emberek milliói számára teszi elérhetővé a dokumentumokat, akiknek egyébként nem állna szándékukban, vagy – anyagiak híján – módjukban ezek használata. Vagyis: a leghatékonyabban tud közvetíteni a kiadók és a felhasználói piac között.

Manapság a könyvtárak, információs brókerok, adatbázis-szolgáltatók számára a legfőbb kihívás úgy biztosítani az információ zavartalan áramlását, hogy közben ne sértsék a szerzői jogok tulajdonosainak gazdasági érdekeit. A technika fejlődése, a dokumentumok sokféle elektronikus formája ugyanis rengeteg problémát vet fel: illegális másolatok, illetéktelen felhasználás, dokumentumok jogtalan másodközlése stb. A bi-

zalom légkörének megteremtése nélkül a szerzők úgy érezhetik, megélhetési forrásuktól fosztják meg őket, a könyvtárak pedig úgy látják, nem valósulhat meg az információ szabad áramlása.

A nemzeti törvények és nemzetközi konvenciók nem korlátozzák a szerzői jogok alá eső dokumentumok saját célra történő – tehát nem üzleti jellegű – másolását. Két tényező azonban roppant bonyolultá tette e privilégium alkalmazását: egyrészt a nehezen ellenőrizhető elektronikus formátumok megjelenése, másrészt az egyre jobban elterjedő szerzői jogdíjak beszedésére szakosodott RRO (reproduction rights organizations) szervezetek. Ezek a dokumentumelőállítók és a szerzői jogok tulajdonosai között töltenek be közvetítő szerepet. Ugyanilyen szerepet játszhatna a jövőben a könyvtár a szerzői jogok tulajdonosai és a használók között. A szerzői jogok tulajdonosainak nem áll módjában a dokumentumhasználók nagy tömegének „szemmel tartása” – ez a feladat a könyvtárakra várna. Maguk a jogok tulajdonosai is úgy vélik, a könyvtárak – mihelyst a jogdíjbeszedés keretszabályai adottak lesznek – képesek lesznek megfelelő alkalmazásukra, végrehajtásukra. Néhány országban már ma is működik a közkönyvtárakban ez a rendszer: a kölcsönzések után is beszedik a szerzőt illető jogdíjat.

Hogy milyen előny származik ebből? A szerzők nyugodt lélekkel engedélyezik alkotásaik könyvtárak általi gyűjtését, kölcsönzését, a könyvtárak a dokumentumok lehető legszélesebb körét bocsáthatják használóik rendelkezésére személyre szabott szolgáltatásokat nyújtva belőlük, a használók pedig könnyen, gyorsan és a legkevésbé bürokratikus eljárással elérhetik az általuk igényelt információt.

Persze mindennek ára van: ki kell alakítani a megfelelő mechanizmust, törvényesen meg kell szabni a használatért szabható árat. Azoknak a használóknak pedig, akik nem képesek megfizetni ezt az árat, az egészségügyi rendszerhez hasonló alapellátást kellene biztosítani.

(Fazokas Eszter)

97/127

EUSTER, Joanne R.: Maturity, leadership and generational change in libraries = *Libr.Manage.* 17.vol. 1996. 1.no. 5-10.p.

Az érlelődés, a vezetés és a nemzedékváltás a könyvtárak világában

Könyvtárosi hivatás; Pályakezdő könyvtáros; Vezetés

A könyvtárosok általában idősebb korban kezdik meg pályájukat, mint az egyéb területek szakemberei. Ez – egyéb tényezők mellett – egy hosszabb távú szakmai „serdülőkörhöz” vezet, ami az egész könyvtárosi szakmát jellemzi. Más, tapasztalt vezetők is egyetértettek abban, hogy a könyvtárosok gyakran nem rendelkeznek megfelelő szakmai érettséggel. Ennek okait a következő tényezőkben látják: a fiatalabb oktatók nem mutatnak jó példát az egyetemi könyvtárosoknak; a könyvtárosok döntéseinek nincs komoly kockázata és jelentősége; nem tudnak megfelelő hatékonysági és gazdaságossági intézkedéseket hozni; csak „befelé” tekintenek: jobban törődnek a könyvtárral és a személyzettel, mint a használókkal. A cikk a lehetséges viselkedési és szervezeti változtatásokat is megvizsgálja, mind a könyvtárvezetők, mind a személyzet tekintetében. Az ismeretekre épülő társadalom egyre érettebb professzionalizmust kíván meg azoktól az információs szakemberektől, akik jelentős szerepet szeretnének benne játszani.

(Autoref.)

97/128

BLAKE, Virgil L.P.: Ethics: the other dimension of professionalism = *Public Acc.Serv.Q.* 2.vol. 1996. 1.no. 13-29.p. Bibliogr.

Etika és professzionalizmus a könyvtári szakmában: az etikai kódex kidolgozásának problémái

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Feldolgozó munka; Könyvtáresetika; Olvasószolgálat; Tájékoztatás szabadsága; Vezetés

A szerző meghatározza a szakmai hivatás (professzió) és az etika fogalmát, és megvizsgálja az utóbbinak az előbbiben betöltött szerepét. Kitér az etikai kódex feladataira és elemeire,

majd rámutat az Amerikai Könyvtáros Egyesület etikai kódexének gyenge pontjaira. Hangsúlyozza, hogy a könyvtári-információs szakemberek számára a vezetés, a feldolgozó munka és az olvasószolgálat területén speciális etikai kódexekre van szükség. Egy olyan etikai alapú hivatásban, mint a könyvtárosság, az információkhoz való hozzáférésre és az olvasói igények előtérbe helyezésére kell törekedni.

(Autoref.)

97/129

HANNABUSS, Stuart: Teaching library and information ethics = Libr.Manage. 17.vol. 1996. 2.no. 24-35.p.

A könyvtári-tájékoztatási etika tanítása

Esettanulmány; Könyvtáresetika; Könyvtárosképzés -felsőfokú

A professzionális szintű könyvtári és tájékoztatási munka feltételezi a megfelelő etikai normatívák ismeretét és betartását. Az információk termékek és szolgáltatások etikai és jogi problémákat is felvetnek, bár konkrét és részletezett etikai kérdéseket nehéz találni a szakirodalomban. A szerző ismerteti az etikai problémák meghatározásának nehézségeit a könyvtári-információs szakmában, s a könyvtárszakos hallgatók számára az etikai kérdések alapelveinek és gyakorlati vonatkozásainak értékeléséhez esettanulmányok vizsgálatát javasolja. A könyvtártudományi oktatókat arra kéri, hogy gondolkozzanak el a szakmai etika oktatásának lehetséges alappelvein. A kérdés tanulmányozásának segítésére egy ajánló bibliográfiát is közread.

(Autoref.)

Lásd még 136, 224

Oktatás és továbbképzés

97/130

VLASÁK, Rudolf: Mezinárodní konfrontace nových koncepcí ve výchově a výuce informačních pracovníků a knihovníků pod patronací FID a EUCLID = Nár.Knih. 7.roc. 1996. 1.no. 14-16.p.

Res. angol nyelven

A FID és az EUCLID által patronált új informatikus- és könyvtárosképzési koncepciók nemzetközi konfrontálása

Egyesület -könyvtári -nemzetközi; Együttműködés -nemzetközi; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés

A beszámoló címében említett szembesítésre egy koppenhágai konferencián került sor 1995. november 21-én és 22-én. Rajta 50 oktató vett részt Európa keleti és nyugati országaiból, valamint néhány más országból is. Keretében összesen 25 előadás hangzott el. A célkitűzése az volt, hogy – új gondolatok, modellek és eszközök alkalmazásával – utat találjon az informatikus-, illetve könyvtárosképzés közös elemeinek jobb gyakorlati egységesítése és integrálása felé.

A mindinkább az angol Library and Information Schools (LIS) néven jelölt képzési formák különböző országokbeli és különböző koncepciók jegyében „futtatott” változatainak szembesítéséből a konferencián a következő közös tanulságok levonása vált lehetővé:

1.) Mindinkább (különösen az egyetemi tanterveken) terjed annak felismerése, hogy az informatikus-, illetve könyvtárosképzésben szükség van a szakmai pályaképek integrálására, mégpedig az elfoglaltságok többféle alfaját megkülönböztetve. Ez az integráció – valamennyi hordozó és technika megismerésének követelményével – sokkal biztonságosabbá és eredményesebbé tenné a képzést.

2.) Egyre csökken az a különbség, amely a képzési technika és módszerek között korábban a keleti és nyugati országok között volt tapaszt-

talható. Ez a trend a már előbb „elnyugatosított” horvátországi és szlovéniai képzéstől eltekintve, főként Szlovákiára, Lengyelországra és Magyarországra jellemző, de – nem kis meglepetésre – a balti országok is jeles erőfeszítésekkel büszkélkedhetnek ez irányban.

3.) Az oktatási programok sorra–rendre közgazdaságilag orientált diszciplínákkal egészülnek ki. Ezek egyrészt felkészítik a hallgatókat saját intézményük majdani vezetésére, másrészt a hallgatók képességet szereznek ezáltal a legkülönfélébb szakemberek használói szükségleteinek megismerésére, beleértve az államigazgatás és a helyi igazgatás szükségleteit is.

4.) Az oktatási programok alakulására elemi hatással van az Internet és különböző szolgáltatásainak megléte. A WWW hatalmas kihívást jelent mind a könyvtárosok, mind pedig az informatikusok számára, hiszen a végfelhasználónak kényelmes hozzáférést kínál mind az adatbázisokhoz, mind az online terjesztett teljes szövegű dokumentumokhoz.

5.) A szakmai ismeretek egyik végén az információs menedzsment ismeretei, a másikon a könyvtártudományi tudnivalók állnak, beleértve a velük összefüggő levéltári ismereteket is. Ezért nevezzük – már említés esett róla – mindezt információs- és könyvtártudománynak.

6.) Különösen európai méretekben erősödnek az egyes tanszékek kapcsolatai. E tekintetben a britek és a dánok a legaktívabbak, a hajdani „lágercsoportból” pedig a szlovákok és a magyarok. Máris készül az az adatbázis, amely a jövőben a világ valamennyi képző intézményéről fogja tartalmazni az alapvető információkat. Valószínű, hogy ebből az EUCLID és az UNESCO által támogatott projektből az Internet WWW szolgáltatásában koordinált homepage-rendszer alakul ki. Ezen az úton-módon pl. napjainkban is lehetőség van a prágai Károly Egyetem információs és könyvtári tanszéke, illetve az általa oktatott valamennyi tárgy tartalma felől tájékozódni.

(Futala Tibor)

97/131

MEYRIAT, Jean: Documentalistes et bibliothécaires: regards croisés sur leur formations = Bull.Bibl.Fr. 41.vol. 1996. 6.no. 37-40.p.

Res. angol és német nyelven

Összehasonlító tanulmány az információs szakemberek és könyvtárosok franciaországi képzéséről

Dokumentálóképzés -felsőfokú; Dokumentálóképzés -középfokú, alapfokú; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtárosképzés -középfokú, alapfokú

A Franciaországban „könyvtáros” illetve „dokumentalista” névvel fémjelzett hivatás egyre közelebb kerül egymáshoz, mivel ugyanazokat a technikai eszközöket használják, és feladataik is hasonlóak. Képzési rendszereik azonban erősen eltérőek, ami egyrészt a történelmi hagyományoknak, másrészt az intézményi és kulturális különbségeknek tulajdonítható. A két szakmában megkövetelt jártasságok elemzése azt mutatja, hogy pedagógiai célkitűzéseik közös alapra helyezhetők.

(Autoref.)

97/132

CHMIELUS, Claudia: Perspektiven der Ausbildung in den Informationsberufen. Vom Allroundgenie zum Informationsspezialisten? Der Trend in den deutschen Ausbildungsinstituten = Bibliotheksdienst. 30.Jg. 1996. 11.no. 1877-1887.p.

Tájékoztató szakemberek képzésének perspektívái. A német képzőintézményekben érvényesülő trendek

Dokumentálóképzés -felsőfokú; Könyvtárosképzés -felsőfokú; Könyvtárosképző intézmény; Tanterv, óraterv

Németországban jelenleg 10 felsőfokú képzési intézményben lehet könyvtárosi diplomát szerezni, kilenc szakfőiskolán és a berlini Humboldt Egyetemen. A szakfőiskolák közül háromban intern képzés folyik, a többiben extern. (A

német felsőoktatásban az intern képzés kötöttebb rendszert jelent: közalkalmazott-jelölteket képeznek, a kötelezően előírt tantárgyak magas arányával, ezzel korlátozva az egyéb stúdiók felvételének lehetőségét. Az extern forma szabadabb tantárgyválasztást, önállóbb és kreatívabb ismeretelsajátítási formákat jelent.)

Az informatikus- és könyvtárosképzés reformjának fő jellemzői:

1. A megcélzott pályák körének kiszélesítése. A képzés nem korlátozódhat a jövőben a közkönyvtárakra, mint potenciális munkaerő-feltevőkre, hanem az információs és dokumentációs intézmények széles körét kell figyelembe vennie.

2. A képzés tartalmának bővülése. A hagyományos könyvtárosi ismeretek mellett: a könyvtári- és adatbázis rendszerek értékelése, kiválasztása és alkalmazása, navigálás az egyre sűrűsödő információs dzsungelben, az elektronikus dokumentumok kezelése, használó-orientáltság, kommunikációs készség.

3. Új oktatási és tanulási formák bevezetése.

4. Több gyakorlati foglalkozás. Az egyetlen nagykönyvtárban eltöltött hosszú gyakorlati idő helyett több alkalommal folytatott gyakorlat különféle intézményekben.

5. Projektmunka. Több témát átölelő, gyakorlat- és problémaorientált közös munka.

Az egyes képzőintézmények reformtörékei:

Stuttgart. Az 1995/96-ban bevezetett reform: a közművelődési és tudományos könyvtárosok (új közös nevükön: információs menedzserek) részére két szemeszteres közös alapstúdium, utána a képzés szétválik. A választható tárgyak aránya: 40%. Hét szemeszteres képzés, a diploma megfelel az európai normáknak.

Köln. Jelenleg még elkülönül a könyvtárosok és az információs szakemberek képzése. A jövőben az utóbbiak képzését az Információs Menedzserképző Intézet veszi át. A könyvtárosok (a köz- és a tudományos könyvtárosi képzés szétválasztása nélkül) 8 szemeszteres képzésben részesülnek. Szakosodási lehetőségek: tájékoztató könyvtáros, információtechnikus, könyvtári menedzser, állományfeltáró szakember, médiakönyvtáros.

Hamburg. Az integrált képzés úttörőjeként Hamburgban már 1973-ban bevezették az Y-

modell. (Köz- és tudományos könyvtárosképzés, mint a közös alapképzésből kinövő két irányzat.) Jelenleg 5 szemeszteres alapképzés után a hatodikban a következő szakosodási lehetőségek nyílnak: információtechnika, menedzsment, információs tevékenység, kulturális- és média-tevékenység.

Hannover. Jelenleg csak tudományos könyvtárosi képzés folyik, 1994 óta a szak „Könyvtárügy, informatika és dokumentáció” elnevezését „Információ- és kommunikációügy”-re cserélték fel. A speciális szakismeret elismeréséhez az adott területen szerzett 100 pont szükséges. Szakosodási lehetőségek: szakkönyvtárak, gazdaság- és társadalomtudomány, információkövetítés, könyvtári informatika, zeneművek és hordozói, történeti állomány.

Potsdam. A szakfőiskolát 1991-ben alapították. A könyvtárosokat eleinte a levéltárosokkal közösen képezték, azonban hamarosan kiderült, hogy a két szakterületen nincs sok közös vonás. A közös képzés jelenleg csak az alapképzésre korlátozódik.

Következtetések:

A közös alapképzésen túl a különböző főiskolák eltérő utakat választanak. Ennek ellenére (vagy éppen ezért) szükség van a különböző főiskolák oktatóinak szoros kooperációjára. Közösen kellene kimunkálni, hogyan lehetne könnyebbé tenni a hallgatók számára a főiskolák esetleges cseréjét tanulmányi idejük közben. (Jelenleg az eltérő tantervek ezt megnehezítik.) Jó lenne, ha a jelentkezők nem csak lakóhelyük szerint, hanem az eltérő tananyagok alapján választanának főiskolát.

A legtöbb könyvtárosképző intézet elvesztette korábbi önállóságát, és egy nagyobb oktatási intézmény részévé vált. Ennek előnyei is vannak: a könyvtárosi ismereteket szélesebben lehet megalapozni, a hallgatók számára mód nyílik pl. a kommunikációelmélet, az üzemgazdaságtan, az informatika, a kulturális menedzsment ismereteinek elsajátítására.

Sajnálatos hiánya a német könyvtárosi szakképzésnek, hogy nem ad lehetőséget a munka mellett további fokozatok megszerzésére, mint pl. a dániai képzési rendszer.

(Katsányi Sándor)

97/133

SUTHERLAND, Ewan: Global virtual graduate schools: learning in cyberspace = *Aslib Proc.* 48.vol. 1996. 10.no. 223-231.p.

Globális virtuális egyetemi kar: oktatás a kibertérben

Didaktika -felsőoktatási; Elektronikus könyvtár; Könyvtárosképző intézmény; Számítógép-hálózat

Az Internet és a World Wide Web robbanás-szerű növekedése, elérhetőségük otthonról és a munkahelyekről, az elektronikus kiállítások, fórumok, és folyóiratok, a virtuális és digitális könyvtárak mind-mind hatással vannak az oktatásra.

Ez az információtechnológiai fejlődés stratégiai jelentőségű lehetőségeket teremt a felsőoktatás számára. A képzés nem zárul majd le a diploma megszerzésével, hanem a végzetek egész szakmai pályafutásuk során rendszeres képzésben vesznek részt. Megszűnik a képzés helyhez kötöttsége, professzorok helyett ún. facilitátorok (a technológiát alkalmazó, vitára és interaktív részvételre buzdító oktatók) tanítanak. A számítógép használata az oktatásban átláthatóvá teszi az egész tevékenységet, mérhetővé az intézmények, kurzusok, modulok, sőt az egyes órák hatékonyságát.

A paradigmaváltás lényege nem a technológiában van, hanem a hallgatók és az intézmények kapcsolatában. Nem ipari méretekben való képzésről van szó, hanem arról, hogy a hallgatók számára szakmai pályafutásuk során akkor garantálják a szakmai fejlődést, amikor arra munkájukhoz ténylegesen szükség van. A hallgatók körébe tartoznak a nappali tagozatos hallgatók mellett a korábban végzetek is, akik visszatérnek, akár tanítás, akár tanulás, akár mindkettő céljából, az egyetem klasszikus, középkori fogalmának megfelelően.

Az üzleti tanulmányokhoz és az orvostudományhoz hasonlóan a könyvtárosképzésben is létrejöhetnek globális virtuális képzőintézmények. A könyvtári és a tájékoztatási szakmában igen jelentős változások zajlanak, ezért a könyvtárak kikövetelik a lehető legjobb, legkorszerűbb képzési lehetőségeket. Ha sikerül virtuális kép-

zőintézményeket létrehozni a legjobb könyvtárosképző intézményekben, amelyek képesek a kívánt erőforrásokat és szakértelmet rendelkezésre bocsátani, akkor azok magukhoz vonzhatják a legjobb hallgatókat.

(Hegyközi Ilona)

97/134

WALLING, Linda Lucas: Going the distance: equal education, off campus or on = *Libr.J.* 121.vol. 1996. 20.no. 59-62.p.

Távoktatás – egyenlő eséllyel

Könyvtárosképzés -posztgraduális; Távoktatás

A Dél-Karolinai Egyetem Könyvtártudományi és informatikai intézete (University of South Carolina – College of Library and Information Science) 1982-ben indította el televíziós oktatási programját. 1992-től hároméves egyetemi szintű könyvtárosképzést nyújtanak műholdon keresztül élő, interaktív formában. A távoktatási programot kiterjesztették Nyugat-Virginia és Georgia államra is.

A tanszék munkatársai nagy reményekkel, ugyanakkor fenntartásokkal kezdték el a televíziós oktatói munkát, tartottak attól, hogy bizonyos kurzusok nem alkalmasak arra, hogy a távoktatás keretében hatékonyak lehessenek. Azt sem lehetett előre felmérni, hogyan viselik el a hallgatók az elszigeteltséget. Napjainkra kiforrott ez az oktatási forma, és a kedvező tapasztalatok valamint a vitathatatlan előnyök (nem kell az egyetemi központokba utazni, könnyebben beilleszthető a felnőttek, családosok életrendjébe) hozzájárultak az elterjedéséhez. A Dél-Karolinai Egyetemen is rendelkezésre áll már valamennyi könyvtári kurzus a távoktatást igénylők számára. Természetesen az interaktív képzés kiegészül gyakorlatokkal, könyvtárlátogatással, továbbá postázott videokazettákkal. Az egyetem és a diákok közötti kapcsolattartást nagymértékben megkönnyíti az e-mail. Nagy gondot fordítanak arra, hogy a hallgatók hangja és arca a technika segítségével összekapcsolódjon, a képernyőn

bemutassák őket. Szocializációjuk érdekében alkalmazzák a korszerű PR módszereket.

A tapasztalatok szerint a távoktatás jótékonyan befolyásolja a tanárok előadásmódját, ugyanis a kontroll révén hatékonyabb és kreatívabb oktatási stílust tudnak kialakítani, ami visszahat tantermi előadásaira is. A csúcstechnológia alkalmazásához hozzászoknak a tanárok és a hagyományos előadásaihoz is igyekeznek minél korszerűbb műszaki feltételeket biztosítani, munkájukat tudatosabban végezni.

A hallgatóktól nagy erőfeszítéseket, elhivatottságot kíván meg a távoktatás, gyakran elszigeteltség jellemzi, majd pedig fárasztó utazások a könyvtári helyszíni gyakorlatra, ahol a hallottak-látottak a való világgal egészülnek ki. Ehhez az egyetemen kívül a szakma támogatására is feltétlenül szükségük van, csak így biztosítható számukra a forrásokhoz való hozzáférés.

Az úttörő vállalkozás kockázattal is jár. A távoktatás alkalmazása a felsőfokú könyvtárosképzésben nem volt zökkenőmentes. Az eredmények azonban igazolták a Dél-Karolinai Egyetem reményeit. Földrajzi szempontból nagy terület számára tudnak jól képzett könyvtárosokat biztosítani. Felméréseik szerint nincs mérhető különbség az egyetem falai között, illetve a távoktatásban szerzett tudás és könyvtáros diploma között. Volt hallgatóik szakmai életútját nyomon követve az tapasztalható, hogy sok „táv dolgozat” jelenik meg nyomtatásban, a munkáltatók pedig elégedettek az innen kikerülő szakemberekkel, akik megállják a helyüket a könyvtári munka valamennyi területén – legyen az szolgáltatás, vezetés, csoportmunka vagy döntéselőkészítés –, képesek arra, hogy megtervezzék és kivitelezzék a fejlesztési programokat.

(Pappné Farkas Klára)

97/135

HUTCHINGS, Maggie – DALE, Penny: Do we connect?: a staff development programme = New Rev.Acad.Libriariansh. 1.vol. 1995. 119-137.p. Bibliogr.

Bekapcsolódunk? – A személyzet aktivizáló, csoportos továbbképzése egyetemi könyvtárban

Egyetemi könyvtár; Személyzet; Továbbképzés

A személyzetfejlesztés illetve a személyzet képzése eltérő tanulási hozzáállást kíván meg. Azok a könyvtárosok, akik a technikai jártasságok passzív elsajátításához vannak hozzászokva, képzés alatt mindig oktatást értenek, s bizonytalanul érzik magukat egy aktív tanulási környezetben. A cikk egy személyzetfejlesztési program megtervezését és eredményeit ismerteti, amely a használókra irányuló gondoskodásra, továbbá a velük való kommunikációt szolgáló jártasságokra és folyamatokra helyezi a hangsúlyt. Elemzi a csoportos munka jellemzőit és a program eredményeit, és bizonyos módosításokat is megvizsgál. Arra a következtetésre jut, hogy a személyzetfejlesztési program jelentős haszonnal jár mind a szolgáltatás, mind az egyén számára, de a siker feltétele a résztvevők hajlandósága az egyéni felelősségvállalásra, és a vezetés elkötelezettsége.

(Autoref.)

97/136

LAWES, Anne: Training for change = Libr.Manage. 17.vol. 1996. 3.no. 29-31.p.

Milyen továbbképzést igényel a könyvtári munka körülményeinek változása?

Feladatkör; Könyvtárosi hivatás; Munkakörülmények; Munkaszervezés; Továbbképzés

A cikk megkísérli összefoglalni azokat a folyamatokat, amelyek lényeges szervezeti változtatásokat igényelnek a könyvtár- és tájékoztatásügy területén, és elemzi ezek képzési vonatkozásait. A következő jelenségeket tárgyalja: munkaerőleépítés, privatizálás, a szervezeti célok megváltozása, a döntési illetékesség szükségessége a szervezet alsóbb szintjein, a technológiai fejlődés és a közvetlen használókra építő szol-

gáltatások előtérbe kerülése. Ezek mindegyike jelentős hatást gyakorol az információs szakemberek szerepére és a vezetőképzés prioritásaira. (Autoref. alapján)

97/137

HECQUARD, Françoise: Formations de formateurs: une nécessité = Bull.Bibl.Fr. 41.vol. 1996. 6.no. 30-36.p.

Res. angol és német nyelven

A könyvtártudományi oktatók pedagógiai képzésének szükségessége

Képzés -rokon területen; Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés; Oktató -könyvtárosképzésben; Továbbképzés

Franciaországban a könyvtárosképzést gyakran szakkönyvtárosok szervezik, akik maguk is tanítanak a tanfolyamokon. E munkát általában minden pedagógiai előtanulmány nélkül végzik, aminek káros következményei lehetnek az általuk szervezett képzés hatékonyságára, valamint mind a résztvevők, mind a munkáltatók által elvárt értékére. A képzés megkezdése előtt ezért gondosan meg kell vizsgálni az oktatás céljait, a tananyag leckéit, a potenciális hallgatók elvárásait, továbbá foglalkozni kell az oktatás módszertani és logisztikai kérdéseivel. E feladatokat szem előtt tartva szervez tanfolyamokat 1993 óta az oktatók szára a Mediadix Könyvtárügyi Oktatási Központ.

(Autoref. alapján)

Lásd még 129, 196

Szabványok, normatívák

Lásd 176, 191, 195

Egyesületek, konferenciák

97/138

Pervyj Obserossijskij Den' bibliotek = Naučn. Teh.Bibl. 1996. 9.no. 3-8.p.

Az első Össz-Oroszországi Könyvtári Nap. – Jelcin köszöntőjével, E.Ju. Szidorov kulturális miniszter alkalmi beszédével és az IFLA levelével

Konferencia -nemzeti; Könyvtárpropaganda

Oroszországban 1996 óta május 27-e a könyvtárak napja, amely a társadalom elismerését hivatott kifejezni a nép szellemi felemelkedésében különleges jelentőségű könyvtárak iránt. A Kreml kongresszusi palotájában megtartott első ünnepségen a szónok meleg szavakkal méltatta az orosz könyvtárak és könyvtárosok teljesítményét, és vázolta az orosz könyvtárügy fejlesztésének feladatait. Az ünnepet üdvözölte Borisz Jelcin orosz elnök, valamint az IFLA vezetősége is.

Az Összoroszi Könyvtári Napot nemcsak szakmai, hanem népi ünnepnek is szánják, mivel Oroszország az egyik „legolvasottabb” ország volt és marad a jövőben is. A könyvtárak az orosz történelem minden nehéz időszakában helytálltak, a könyvtárosok a művelt emberek generációi nevelték fel.

Az orosz össznemzeti könyvtári állomány hatalmas információvagyonot jelent, amelynek kiaknázása és gazdagítása kiemelt politikai feladat, különösen az információs társadalom felé vezető úton, amelynek alapja az információhoz való szabad hozzáférés lesz. E célból széles körű és korszerű technikával felszerelt könyvtári-információs rendszereket kell létrehozni. E stratégiai cél megvalósításához Oroszországban megvannak a megfelelő előzmények és alapok: képzett könyvtárosokkal működő, több mint 150 ezer könyvtár, köztük világméretűek is. A technológiai lemaradás, a korszerű eszközök hiánya, az elektronikus formában hozzáférhető adatbázisok alacsony száma és hiányosságai megnehezítik a könyvtárügy fejlődését. A változás azonban már elkezdődött: a könyvtárak számítógépe-

sítésére föderális programokat fogadtak el, a könyvtárosok sokaságát képezték ki a számítógéppel való munkára, sok könyvtár munkafolyamatai már gépesítve vannak. Mindezt az ország vezetői az egész országra kiterjedő jelentőségű ügynek tekintik, és megteremtik az eszközöket a program megvalósításához.

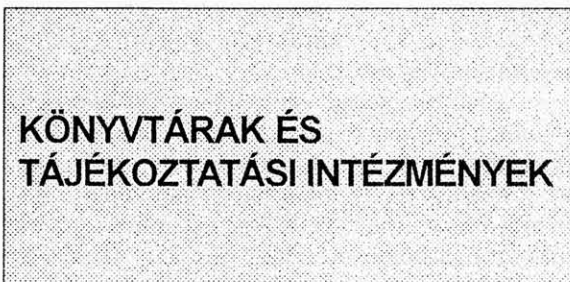
A könyvtárak kiemelt fontosságú feladata Oroszország és a FÁK országai egységes információs potenciáljának a megőrzése. Kötelesek minden orosz állampolgár számára biztosítani a hozzáférést a más köztársaságok kulturális javaihoz is, illetve közreműködni az orosz kultúra határon túli terjesztésében, elsősorban az ott élő orosz ajkúak igényeinek figyelembevételével.

A könyvtárügyről, illetve a kötelespéldányról szóló törvények elfogadásával megteremtődtek a könyvtári rendszer működésének megfelelő jogi keretei. E törvények azt a felismerést tükrözik, hogy a könyvtárügy a kultúra, a tudomány és az oktatás alapágazata, állapota egyenesen hat az egyéb ágazatok fejlesztési perspektíváira is.

Az állam tisztában van a könyvtárak iránti erkölcsi és anyagi köteletségével: a kormány tárgyalja a kulturális minisztériumnak a kultúra területén dolgozók anyagi helyzetének javítására vonatkozó javaslatait.

(Rácz Ágnes)

Lásd még 128, 130

Általános kérdések

97/139

ŽAD'KO, N.V.: Analiz susnostnyh karakteristik biblioteki kak sociokul'tornogo instituta = Bibliotekoved. 1996. 3.no. 54-64.p. Bibliogr.

A társadalmi-kulturális intézményként felfogott könyvtár lényegi jellemzőinek elemzése

Feladatkör; Társadalmi követelmények

Szerzőnk a korábbi orosz (szovjet) könyvtárontológiai (lételméleti) szakirodalom legjobb darabjainak tüzetes elemzése nyomán megállapítja, hogy a tiszteletreméltó részeredmények ellenére ebben a szakirodalomban súlyos fogyatékoságok is előfordulnak. Ezek nem utolsósorban a könyvtár lényegi jellemzőinek, illetve működési irányainak és formáinak (ezek együttesen működési jellemzőknek nevezhetők) összekeveréséből-összemosásából adódnak. E fogyatékoságok miatt aztán egy sor téves anamnézia született, olyan, amely nem bizonyult-bizonyul alkalmasnak a könyvtárügy különféle bajainak gyógyítására.

Žad'ko szerint a könyvtárnak mint társadalmi-kulturális intézménynek (tehát: a könyvtárak mindegyikének, azaz „A” könyvtárnak) két lényegi jellemzője, másként mondva: társadalmi funkciója van, úm. a tájékoztatási és a memoriális. E két jellemző a könyvtártörténet egészére nézve állandó, pontosabban állandóan jelen levő, és a könyvtár mint társadalmi-kulturális intézmény intézményi stabilizálásának biztosítására és a társadalmi változások iránti alkalmazkodókészségének elősegítésére hivatott. Az ugyan előfordulhat, hogy esetenként az egyik vagy a másik jellemző háttérbe szorul, ez azonban kóros, sokáig nem tolerálható állapot. Az ilyen anomáliák akkor következhetnek be, ha az egyes könyvtárak működési jellemzői, a rájuk jellemző működési irányok és formák valami miatt (pl. történelmi kataklizmák következtében) nem változnak (nem tudnak változni) a társadalmi szükségleteknek megfelelően. Így hát a lényegi és a működési jellemzők között kölcsönhatás áll fenn.

Egyébként a működési jellemzők „készlete” is állandó, de a társadalmi szükségletek és a technikai lehetőségek változásai szerint módosuló tartalmaik vannak. Az említett jellemzőkön belül egyfelől működési irányok, másfelől működési formák különböztethetők meg. A működési irányok: tájékoztatási, szocializáló, képzési-mű-